

К. М. Логановський, О. К. Напреєнко, Т. К. Логановська, Н. Ю. Напреєнко, К. В. Куц

Нейропсихіатрія

НЕЙРОПСИХІАТРІЯ (від нейро... і психіатрія) – сукупність медико-біологічних дисциплін, що вивчають причини виникнення, механізми (етіопатогенез), прояви, перебіг, методи запобігання та лікування психопатологічних порушень структури і функцій нервової системи. Сучасна Н. поєднує питання психіатрії та неврології і розглядає єдність церебрал. функцій і структури в нормі та при патології. Дехто з науковців тлумачить Н. як нову науку, що інтенсивно розвивається остан. роками на межі психіатрії, нейрохірургії та неврології. Вона вивчає псих. порушення у хворих з орган. ураженнями головного мозку (черепно-мозк. травмою, вогнепал. пораненнями, пухлинами, інфекц. і судин. патологією нерв. системи та ін. екзогенно-орган. захворюваннями нерв. системи), що вимагають нейрохірург. втручання. Водночас нині доведено, що всі псих. розлади є «органічними», тобто в їх основі лежать біол. порушення на молекулярно-генет. і вищих рівнях церебрал. організації. Визначення Н. в амер. науці ґрунтується на розумінні неподільності мозку і мислення, розуму і тіла, психічного і фізичного. Близьким до Н. є поняття «клінічні нейронауки» – комплекс наук. дисциплін, що вивчають розвиток і старіння, структуру, функції, біохімію та біофізику, молекулярну біологію, генетику й епігенетику, фармакологію та патологію нерв. системи. Нейронауки є сферою людської діяльності, функція якої полягає в генерації і теор. систематизації об'єктив. всебіч. знань щодо нерв. системи у нормі й патології. Клін. нейронауки сфокусовані на наук. дослідж. фундам. механізмів, що лежать в основі розладів і захворювань нерв. системи та психіки. Синоніміч. термінами є «психоневрологія» (введено В. Бехтеревим) – галузь, що виникла на межі психіатрії та невропатології, й вивчає невротичні розлади, психопатії, реактивні стани тощо; «органічна психіатрія» та «біологічна психіатрія». Останні два терміни втрачають своє значення, оскільки з'являється все більше доказів «органічності», тобто структурно-функціон. (біол.) єдності псих. процесів. Нині Н. розглядають у поєднанні з нейропсихологією та клін. нейронауками. Становлення Н. пов'язане з іменами таких вчених, як П. Брока, Ж.-М. Шарко (обидва – Франція), К. Верніке і А. Альцгаймер (обидва – Німеччина), А. Пік (Чехія), які зробили ключові відкриття в організації здорового і хворого мозку людини саме завдяки єдності неврології та психіатрії. Ще на межі 19–20 ст. рос. лікарі В. Бехтерев, О. Кожевников, С. Корсаков, В. Гіляровський та ін. заклали фундамент Н., розглядаючи структуру і функцію нерв. системи як єдність. Н. тісно пов'язана з дискусій.

ідеями щодо локалізації функцій у головному мозку (локалізаціонізм і неолокалізаціонізм; екіпотенціалізм) та міжпівкул. асиметрії (латералізації). Проблемам латералізації та психопатології присвячено праці П. Флор-Генрі (Канада), Дж. Грузельє (Велика Британія), Т. Доброхотової, Н. Брагиної, В. Дегліна (усі – РФ), А. Чуприкова та ін. Нині ці погляди динамічно розвиваються на користь пластичності нерв. системи. Питання Н. висвітлюють часописи «The Journal of Neuropsychiatry and Clinical Neurosciences» (США), «Clinical Neuropsychiatry. Journal of Treatment Evaluation» (Італія) та ін. В Україні виходить ж. «НейроNews: психоневрологія та нейропсихіатрія». Глобал. антропогенне (техногенне) забруднення довкілля в останні десятиріччя 20 ст. закономірно зумовило відокремлення екол. Н., що вивчає псих. і нерв. розлади, охорону псих. здоров'я під час впливу незвичай. або екстремал. природ. чинників і в умовах антропоген. забруднення біосфери (О. Напрєнко, К. Логановський). Обґрунтовано новіт. напрям у мед. науці – атомну, або радіац., Н. (К. Логановський) завдяки появі нових знань про чутливість і вразливість головного мозку до впливу іонізуючого випромінювання внаслідок профес., мед., аварій. та косміч. опромінення. Перспективи нейропсихіатр. дослідж. полягають у розробленні інтерфейсу «головний мозок-комп'ютер», використанні технологій функціон. нейровізуалізації, що дозволяють об'єктивно оцінювати функціонування розгалуж. нейрон. мереж головного мозку як у стані спокою, так і під час виконання когнітив. завдань. До таких технологій належать функціон. магнітно-резонансна томографія (fMRI), функціон. ближча інфрачервона спектроскопія (fNIRS), комп'ютерна кількісна електроенцефалографія (qEEG), сенсорні викликані потенціали різних модальностей (EP), пов'язані з подією потенціали (ERPs) тощо. Варто підкреслити доцільність неінвазив. нейрофізіол. технології електромагніт. томографії з низькою розділь. здатністю (LORETA) – особливого методу аналізу електроенцефалограми, що використовують для анатом. локалізації, візуалізації та оцінки щільності розподілу мозк. джерел біоелектрич. активності головного мозку. Перспектив. є одночасне комбінов. застосування портатив. технологій fNIRS, qEEG, LORETA та ERPs. Здобуток Н. двох остан. десятиріч – визнання істор. застарілості розподілу психол. і біол. втручань у психіатр. практиці. Ще в 1990-х рр. амер. психіатр і нейробіолог Е. Кендел висунув гіпотезу про те, що довгострокові зміни у поведінці внаслідок психотерапії – результат зміни експресії генів, що, у свою чергу, зумовлює зміни сили синаптич. зв'язків і структур. змін у вигляді нових анатом. патернів асоц. церебрал. нейронів. Завдяки новітнім методам нейровізуалізації гіпотеза здобула підтвердження: з'являється все більше доказів, що психотерапія призводить до вимірюваних фізіол. змін у головному мозку, що реалізуються нисхід. чином, залучаючи префронтал. кортикал. мережі для модуляції лімбіч. активності при різних психіатр. синдромах та працюючи разом із психофармакол. висхідними механізмами. Описано такі зміни параметрів церебрал. функцій: патерни активації у певних ділянках мозку, зміни щільності рецепторів нейротрансмітерів, зрушення експресії генів (розриви ДНК), зміни окремих ланок нейронал. метаболізму тощо. Нині одним із найбільш актуал. напрямів розвитку Н. є пошук нейропсихіатр. біомаркерів

нерв.-псих. хвороб для об'єктивізації та верифікації клінічного діагнозу й розроблення нових мішеневих (таргет.) фармакологічних препаратів та ін. нейропсихіатричних втручань – інноваційних методів психотерапії, напр., методики AVATAR для корекції слухових галюцинацій; десенсибілізації і переробки рухами очей (EMDR) для лікування посттравматичного стресового розладу; транскраніальної магнітної стимуляції (TMS). Нова наука відповідає сучасному відродженню інтересу до інтегративної медицини та компліментарних технік зцілення і саморозвитку, що полягає, зокрема, у стиранні умов межі між біологічними та психосоціальними модальностями у психіатрії (біопсихосоціальна парадигма).

Рекомендована література

1. P. Flor-Henry. Cerebral Basis of Psychopathology. Boston, 1983;
2. R. Joseph. Neuropsychiatry, neuropsychology, and clinical neuroscience. Emotion, evolution, cognition, language, memory, brain damage, and abnormal behaviour. 2nd ed. Baltimore, 1996;
3. Напреенко А. К., Логановский К. Н. Экологическая психиатрия. К., 1997;
4. Нягу А. И., Логановский К. Н. Нейропсихиатрические эффекты ионизирующих излучений. К., 1998;
5. E. Kandel. A new intellectual framework for psychiatry // American J. of Psychiatry. 1998. Vol. 155, № 4;
6. W. A. Lishman. Organic psychiatry. The psychological consequences of cerebral disorder. 3rd ed. Oxford, 1998;
7. S. C. Yudofsky, R. E. Hales. The American Psychiatric Press textbook of neuropsychiatry. 4th ed. Washington; London, 2002;
8. Доброхотова Т. А. Нейропсихиатрия. Москва, 2006;
9. Логановский К. Н. От атомной нейропсихиатрии к интерфейсу «мозг–компьютер», или как сберечь и приумножить отечественный научно-технический потенциал // Новая медицина тысячелетия. 2010. № 3;
10. Напреенко О. К. та ін. Психіатрія і наркологія: Підруч. К., 2011;
11. Логановский К. Н. Экологическая нейропсихиатрия // Антропология. 2018. № 3;
12. Його ж. Ионизирующие излучения и головной мозг: введение в атомную нейропсихиатрию // Там само;
13. K. Loganovsky, T. Loganovskaja, D. Marazziti. Ecological psychiatry/neuropsychiatry: is it the right time for its revival? // Clinical Neuropsychiatry. J. of Treatment Evaluation. 2019. Vol. 16, № 2;
14. Логановський К. М. Клінічні нейронауки – спектр сучасної імплементації // Журн. НАМНУ. 2019. Т. 25, № 1.

Бібліографічний опис:

Нейропсихіатрія / К. М. Логановський, О. К. Напрєєнко, Т. К. Логановська, Н. Ю. Напрєєнко, К. В. Куц// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-72976>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).